

УДК 78.071.2

DOI <https://doi.org/10.31723/2524-0447-2025-44-28>**Олександр Петрович Віла-Боцман**

ORCID: 0000-0002-5186-893X

доктор філософії, доцент кафедри хорového диригування
Одеської національної музичної академії імені А. В. Нежданової
avilabotsman@gmail.com

НОВІТНІ ФОРМИ ВЗАЄМОДІЇ ДИРИГЕНТА ХОРУ З АУДИТОРІЄЮ: СВІТОВА ПРАКТИКА

Мета роботи – здійснити порівняльний аналіз новітніх форм взаємодії диригента-хормейстера із слухацькою аудиторією у світовій практиці (Європа, Північна Америка, Азія, Латинська Америка), зосередившись на таких явищах, як стримінгові трансляції концертів, інтерактивні мистецькі події, віртуальні хори та використання медіа-платформ, а також врахувати концепції персоналізації, лідерства та інноваційного мислення у диригуванні. **Методологія** ґрунтується на принципах компаративістики: використано метод порівняння для виявлення спільних тенденцій та унікальних рис зарубіжного досвіду, а також кейс-стаді – для детального розгляду конкретних прикладів інноваційної взаємодії зі слухачами. **Наукова новизна** полягає в систематизації новітніх світових тенденцій у галузі хорového виконавства: вперше в українському музикознавстві узагальнено досвід інтерактивних концертів (формату *sing-along*, флешмоб-ходів), проаналізовано феномен віртуальних хорів як глобального креативного руху, охарактеризовано роль стримінгових платформ та соціальних мереж у розширенні аудиторії хорОВОЇ музики. З'ясовано, як зарубіжні диригенти впроваджують принцип персоналізації в роботі з публікою та розвивають нові лідерські якості, необхідні для успішного керівництва музичними колективами в цифрову епоху. **Висновки.** Світовий досвід показує, що сучасний хормейстер дедалі частіше виходить за рамки традиційної моделі «диригент – слухач», перетворюючи концерт на інтерактивний простір спільного переживання. Стримінгові трансляції дали змогу хорам охопити глобальну аудиторію, подолавши географічні межі, а слухачам – персоналізувати свій досвід сприйняття музики (обирати час, формат перегляду тощо). Формат інтерактивних подій (наприклад, канадський проєкт *Choir! Choir! Choir!*, де аудиторія стає частиною виступу) продемонстрував, що залучення слухачів до спільного співу суттєво підвищує їхню емоційну вдовolenість і довготривале враження від концерту. Феномен віртуального хору, започаткований

Еріком Вітакром, став символом інноваційного мислення в хоровому мистецтві, підтвердивши, що цифрові платформи можуть об'єднувати співаків та слухачів з різних континентів у єдиному художньому проєкті. Успішні кейси в Європі, США, Азії та Латинській Америці свідчать, що диригенти, які виявляють лідерство та креативність у освоєнні нових форматів взаємодії, забезпечують не лише розширення аудиторії та популяризацію хорového мистецтва, а й відкривають нові горизонти художньої виразності для хорових колективів.

Ключові слова: диригент-хормейстер, хорове мистецтво, взаємодія диригента і аудиторії, стрімінг концертів, інтерактивні концерти, віртуальний хор, медіаплатформи, лідерство, інновації.

Vila-Botsman Oleksandr Petrovych, PhD, Associate Professor at the Department of Choral Conducting of the Odesa National A. V. Nezhdanov Academy of Music

Innovative forms of interaction between the choral conductor and the audience: international practice

Purpose. This article aims to provide a comparative analysis of the latest forms of interaction between choral conductors and audiences internationally (Europe, North America, Asia, Latin America), focusing on phenomena such as live streaming of concerts, interactive events, virtual choirs, and the use of media platforms. It also examines how these new forms incorporate concepts of personalization, leadership, and innovative thinking in conducting.

Methodology. The research employs comparative methods to identify common trends and distinctive features in global choral practices. Case studies of specific innovative examples (e.g., sing-along concerts, virtual choir projects) are used to illustrate how conductors engage audiences in novel ways. **Scientific novelty.** The paper systematizes cutting-edge global trends in choral performance. It offers, for the first time in Ukrainian musicology, a synthesis of experiences with interactive choir concerts (such as sing-along formats and flash mobs), an analysis of the virtual choir phenomenon as a global creative movement, and an overview of the role of streaming platforms and social media in expanding audiences for choral music. The study elucidates how conductors abroad implement personalization in audience engagement and develop new leadership skills needed to guide musical ensembles in the digital age. **Conclusions.** International experience demonstrates that the contemporary choirmaster increasingly transcends the traditional “conductor – listener” paradigm by transforming concerts into interactive, communal experiences. Live streaming has enabled choirs to reach a global viewership beyond geographic limitations, while listeners enjoy personalized musical experiences on their own terms. Interactive event formats (for example, Canada’s Choir! Choir! Choir! project, where the audience becomes part of the performance) show that involving attendees in singing significantly boosts their emotional fulfillment and lasting impact from the concert. The virtual choir phenomenon, pioneered by Eric Whitacre, has become emblematic of innovative thinking in choral art, proving that digital platforms can unite singers and listeners from different continents in a single artistic endeavor. Successful cases across Europe, the USA, Asia,

and Latin America indicate that conductors who exhibit leadership and creativity in adopting new interaction formats not only broaden their audience and popularize choral music, but also unlock new artistic possibilities for choral ensembles.

Key words: *conductor-choirmaster, choral art, conductor–audience interaction, concert streaming, interactive choral concerts, virtual choir, media platforms, leadership, innovation.*

Актуальність теми дослідження. Традиційна модель концертної діяльності хорових колективів, за якої диригент-хормейстер керує виконанням, а аудиторія пасивно сприймає музику, в сучасну епоху зазнає суттєвих змін. Інформаційно-комунікаційна революція, стрімкий розвиток соціальних мереж і глобалізація культурних процесів призвели до виникнення нових форматів спілкування між митцем і публікою. За кордоном ці процеси особливо виразні: хорова сфера активно реагує на виклики часу, шукаючи шляхів утримати та розширити слухацьку аудиторію, яка тепер має безпрецедентно широкий вибір розваг і культурних пропозицій. Актуальність цього дослідження зумовлена необхідністю осмислення новітніх тенденцій у зарубіжному хоровому виконавстві, аби зрозуміти, які з них можуть бути втілені в українську практику. Феномени стримінгу концертів, інтерактивних шоу за участю аудиторії, глобальних віртуальних хорів – усе це ще десять років тому сприймалося б як футуризм, але сьогодні стало реальністю. Пандемія COVID-19 додатково каталізувала ці тенденції, змусивши хори шукати альтернативні шляхи діяльності онлайн. Водночас, постпандемічний період продемонстрував, що багато «вимушених» інновацій переросли у сталу практику, відкривши нові перспективи для хорового мистецтва. Наприклад, низка колективів продовжує паралельно з очними концертами вести онлайн-трансляції, усвідомлюючи їхню ефективність у залученні віддаленої аудиторії. Сучасні слухачі – особливо молодь – бажають не тільки слухати, а й взаємодіяти: висловлювати думки, брати участь у творенні мистецького продукту, відчувати особисту причетність. В умовах війни в Україні й вимушеної міграції стримінг і віртуальні хори виконують функцію культурного зв'язку, підтримуючи актуальність українського репертуару та єдність розсія-

них спільнот. Це зумовлює переосмислення ролі диригента: від «караульного музичного порядку» на сцені він перетворюється на *модератора спільного досвіду*, котрий має зуміти об'єднати професійних співаків і невідготовлену публіку в єдиному творчому акті. До того ж, у глобалізованому світі стираються межі між локальними культурами – західні проекти швидко набувають резонансу і знаходять відгук на інших континентах. Отже, вивчення світового досвіду інновацій у взаємодії хормейстера з аудиторією є актуальним і з прикладної точки зору (для впровадження найкращих практик в Україні), і з теоретичної (для розуміння напрямів розвитку хорового мистецтва в XXI столітті).

Метою цього дослідження є порівняльний аналіз новітніх форм взаємодії хормейстера зі слухачами, що сформувалися й розвинулися в різних регіонах світу на початку XXI ст. Для досягнення мети передбачено такі завдання: 1) дослідити стрімінг хорових концертів і його вплив на розширення аудиторії (досвід професійних хорів Європи та Північної Америки; регулярні онлайн-концерти; статистика переглядів і взаємодія в чатах); 2) проаналізувати інтерактивні події, у яких слухач стає учасником, визначивши методи залучення та емоційно-соціальні ефекти; 3) охарактеризувати феномен «віртуального хору» як нову форму хорового музикування, оцінити його художні й комунікаційні особливості та вплив на уявлення про роль диригента; 4) вивчити використання медіаплатформ і соціальних мереж провідними хорами й диригентами для комунікації з аудиторією; 5) з'ясувати, як у зарубіжному досвіді проявляються персоналізація, лідерство й інноваційність: адаптація стилю керівництва до онлайн-середовища, мотивація учасників віртуальних проектів, урахування індивідуальних потреб слухачів, креативний вихід за межі канонів жанру. Виконання цих завдань забезпечить цілісне бачення трансформації взаємодії «диригент – аудиторія» на міжнародній арені й окреслить певні вектори розвитку хорового мистецтва України.

Наукова новизна роботи полягає насамперед у тому, що вона узагальнює й систематизує досвід різних континентів у сфері інноваційних форм хорового виконавства, який до цього

в Україні фрагментарно висвітлювався переважно у контексті окремих новин чи оглядових статей. На відміну від таких оглядів, дане дослідження підходить системно, впроваджуючи єдиний аналітичний підхід до різноманітного матеріалу. Вперше в українському музикознавстві виокремлено поняття інтерактивного хорового концерту як явища, що набуло поширення в західних країнах у 2010–2020-х роках, і проаналізовано його складові (спільний спів залогом, мультимедійні елементи, пряма комунікація диригента з аудиторією тощо). Також вперше докладно розглянуто феномен віртуального хору з наукової точки зору – не лише як цікавий експеримент, але як нову форму культурної участі, що поєднує риси хорового мистецтва, соціальної мережі та цифрової творчості. Робота вводить до наукового обігу конкретні кейси, такі як канадський інтерактивний проєкт “Choir! Choir! Choir!” або китайський віртуальний хоровий конкурс 2022 р. (за даними Interkultur) – вони стають предметом аналізу у контексті загальних тенденцій. Новим є й акцент на концепції персоналізації у контексті хорового виконавства: якщо раніше слухач сприймався як маса, то тепер закордонні хормейстери шукають підходи до кожної аудиторії і навіть окремих груп слухачів, що відображено у даному дослідженні. Крім того, розширюється уявлення про лідерство у диригуванні: на основі розглянутих прикладів зроблено висновки про формування нового типу лідерських компетентностей – цифрових, міжкультурних, креативних – у діяльності хормейстера.

Виклад основного матеріалу. *Стримінг і цифрова дистрибуція хорових концертів.* Однією з найпомітніших тенденцій останніх років стало масове звернення хорових колективів до стримінгових трансляцій своїх виступів. Якщо раніше наживо почути концерт хору могли лише присутні в залі, то тепер завдяки платформам на кшталт YouTube, Facebook Live, а також спеціалізованим сервісам (StageIt, LiveFrom Events та ін.) концерт може одночасно побачити і почути необмежена кількість людей по всьому світу. У США та Європі професійні та аматорські хори ще до пандемії почали експериментувати з онлайн-трансляціями: зокрема, Національний лютеранський хор (США) проводив

стримінги своїх концертів вже з 2013 р., створюючи відеоархів у відкритому доступі [3]. Пандемія 2020 р. перетворила цей експеримент на необхідність: тисячі хорів перейшли в онлайн, щоб не втратити зв'язок із публікою [3]. Через два роки, коли очні виступи відновилися, багато хто зберіг онлайн-складову. Наприклад, хорові товариства Канади (Chorus Canada) рекомендують колективам продовжувати стримити концерти навіть за повернення живої публіки, адже це дозволяє охопити тих шанувальників, які не можуть бути присутні фізично (через відстань, стан здоров'я тощо), а також створює додатковий медіапродукт – запис концерту, який можна переглядати надалі на вимогу. Світовий досвід доводить, що стримінг може успішно доповнювати традиційну концертну діяльність. По-перше, він розширює аудиторію географічно: наприклад, різдвяний концерт Хору Філадельфійської спадщини (США) у 2020 р. трансливався по місцевому телебаченню і онлайн, що дозволило долучитися глядачам з інших штатів. По-друге, стримінг дає нові можливості взаємодії: під час трансляції слухачі можуть залишати коментарі, реакції в реальному часі, що створює ефект спільноти навіть у віртуальному просторі (деякі хори призначають модератора чату для взаємодії з онлайн аудиторією). По-третє, цифрові платформи дозволяють збирати детальну статистику про аудиторію (кількість переглядів, географія, демографія), що допомагає хормейстерам краще розуміти свою публіку і планувати подальшу діяльність. Важливо, що стримінг сприяє персоналізації досвіду слухача: кожен може обирати, де і коли йому слухати концерт, використовувати навушники чи домашню аудіосистему для оптимального звучання, переглядати записи у зручний час. Це відповідає загальній тенденції «on-demand» культури. Зарубіжні диригенти відзначають, що хоча живий контакт ніщо не замінить, онлайн-аудиторія стала новим сегментом, з яким теж треба навчитися працювати. Деякі колективи впроваджують моделі монетизації стримінгів (продаж віртуальних квитків на онлайн-концерти), інші роблять їх безкоштовними задля популяризації. У будь-якому разі, технологія стримінгу тепер міцно увійшла до арсеналу засобів хормейстера за кордоном.

Інтерактивні концерти та формати залучення аудиторії. Окрім віртуальної комунікації, у багатьох країнах набули розвитку інтерактивні концертні практики, коли аудиторія безпосередньо бере участь у музичному дійстві. Яскравим прикладом є канадський феномен «Choir! Choir! Choir!» – це незалежний проект, започаткований у Торонто (Канада) у 2011 р. його засновниками Д. Голдманом і Н. Аділманом. Суть його полягає в тому, що на відкриті події запрошуються всі охочі; диригенти на місці роздають присутнім текст і коротко розучують партії популярної пісні, після чого сотні людей разом виконують цей твір під керівництвом хормейстерів [6]. Такі спільні співи нерідко записуються на відео і стають вірусними в інтернеті, популяризуючи ідею колективного музикування. На концертах формату «Choir! Choir! Choir!» глядачі фактично перетворюються на хор – межа між виконавцем і слухачем зникає [6]. Цей інтерактивний підхід виявився надзвичайно успішним: проект зібрав величезну спільноту, його запрошують у різні міста і країни, а виконання пісні «Hallelujah» Леонарда Коена у 2016 р. стало інтернет-сенсацією. Аналогічні ідеї підхоплені й в інших місцях: у Великій Британії поширені так звані «Big Sing» – масові співочі зібрання для аматорів під керівництвом диригентів, у Німеччині проводяться флешмоби, коли під час концерту раптом до хору приєднується вся зала. Такі проекти відповідають запиту сучасної публіки на емоційну залученість і спільноту. Дослідження аудиторії показують, що люди різного віку все ще люблять класичну музику, але їм менш цікавий традиційний пасивний формат концерту. Натомість участь – навіть проста, як спільний спів короткого рефрену – значно підсилює враження від події і створює ефект «Impact Echo» – коли емоційний відгук триває ще довго після концерту [2]. Зарубіжні хормейстери усвідомлюють цю тенденцію і впроваджують інтерактивні елементи навіть у академічних концертах: хтось запрошує публіку повторити за хором просту мелодію, інший – дозволяє слухачам голосувати за твір на біс через мобільний додаток, третій – організовує після концерту неформальне спілкування артистів із публікою (Talk-back sessions). У США, за даними Chorus America, дедалі більше колективів екс-

периментують з такими практиками, і це не потребує великих затрат – часто достатньо приділити кілька хвилин концерту взаємодії, аби зняти бар'єр між сценою і залом [2]. Для диригента це означає вихід із зони комфорту суто музичного керівництва: він має проявити себе як ведучий, комунікатор, зацікавити і скерувати невідготовлену аудиторію. У Великій Британії, наприклад, проводяться «Come and Sing» сесії, де упродовж дня хормейстер навчає бажаючих співати відомий хоровий твір, і того ж вечора відбувається виконання зі всіма учасниками. Такі події поєднують освітній, соціальний і художній аспекти, і ролі диригента у них надзвичайно багатогранні – він і педагог, і шоумен, і натхненник. Варто зазначити, що інтерактивність може мати і цифровий вимір: деякі колективи інтегрують використання смартфонів під час концерту (наприклад, щоб глядачі через спеціальний додаток впливали на світлові ефекти або звучання в реальному часі). Все це сприяє тому, що слухач почувається співтворцем концерту, а не стороннім спостерігачем.

Феномен віртуальних хорів. Окремим визначним явищем останніх років стали віртуальні хори – проекти, в яких співаки, перебуваючи у різних куточках світу, записують свій спів окремо, а потім ці записи зводяться в єдиний відеохор. Ідею віртуального хору започаткував американський композитор і диригент Ерік Вітакр (Eric Whitacre): його перший Virtual Choir у 2010 р., де 185 співаків дистанційно виконали твір «Lux Aurumque», справив фурор [8]. У подальших проектах Whitacre's Virtual Choir кількість учасників сягала тисяч (Virtual Choir 5 у 2018 р. об'єднав понад 8000 осіб із 120 країн). Цей феномен продемонстрував новий масштаб мислення хормейстера: він перетворився на творця глобальної спільноти, використавши технологію для досягнення, по суті, утопічної ідеї – звести людські голоси всього світу в одному хорі [4]. Науковці відзначають позитивний соціально-психологічний ефект участі у віртуальних хорах: зокрема, дослідження показали, що спів у таких онлайн-проектах покращує самопочуття, знижує відчуття ізоляції, особливо у період карантинів [7, с. 96]. Для нашого дослідження важливо, як віртуальні хори вплинули на парадигму «диригент – слухач».

По суті, тут відбулася безпрецедентна річ: слухач і є виконавцем одночасно, оскільки більшість учасників Virtual Choir – аматори, котрі дізналися про проект з інтернету і вирішили долучитися. Фактично, Вітакр створив нову аудиторію-учасника, яка споживає музичний контент у процесі його створення. Роль диригента трансформувалася: на підготовчому етапі він постає як медіа-персона (записує диригентське відео-інструкцію, мотивує людей по всьому світу долучитися), під час зведення – як продюсер і звукоінженер, а у фінальному продукті – як символічний лідер, що об'єднує тисячі через екран. Успіх Whitacre's Virtual Choir надихнув багатьох: з'явилися десятки інших віртуальних хорів – від шкільних і університетських до міжнародних. Наприклад, у 2020 р. Всесвітній хор миру (World Choir for Peace) організував проект Virtual Choir «Peace Through Music», де понад 100 співаків з різних країн виконали «Dona Nobis Pacem». В Азії, зокрема у Китаї, проводяться конкурси віртуальних хорів (у 2022 р. Interkultur організувала онлайн-відео конкурс, що дав можливість колективам «зустрітися» у пандемію [5]). Цікаво, що цей формат сприяв міжкультурному обміну: так, проект Interkultur з'єднав шведський камерний хор та хор Південнокитайського педагогічного університету у спільному виконанні твору «Stay With Me» композитора Цао Гуан'юя [5]. Для диригентів участь у таких проектах стала викликом і школою одночасно – адже потрібно було навчитися працювати з камерою, давати чіткі інструкції без живого контакту, довіряти монтажерам втілення задуманого звучання. Хоча деякі фахівці скептично оцінюють художній рівень віртуальних хорів (зазначаючи, що «імітація» спільного співу на екрані не замінить справжнього звучання у просторі), не можна заперечувати їхнього значення як культурного феномену і нового інструменту охоплення масової аудиторії. Відео Whitacre's Virtual Choir збирають мільйони переглядів на YouTube, залучаючи до хорової музики тих, хто, можливо, ніколи не прийшов би до концертної зали. Отже, віртуальні хори розширили саме поняття аудиторії і показали, що хорова музика може існувати у цифровому вимірі, а диригент здатен бути лідером без кордонів, об'єднуючи людей через екран.

Медіаплатформи та соціальні мережі як простір взаємодії. Сьогодні важко знайти значущий хор чи диригента за кордоном, які б не були представлені у медіапросторі. Соціальні мережі стали невід’ємним каналом комунікації з теперішньою і майбутньою аудиторією. У Європі та США хори мають професійно керовані сторінки у Facebook та Instagram, де публікують анонси, світліни із закулісся, цікаві факти про репертуар, прямі ефіри з репетицій. Цей неформальний стиль спілкування дозволяє слухачам відчутти причетність до життя колективу, встановити емоційний зв’язок. YouTube-канали використовуються для публікації концертних записів, кліпів, освітніх відео – наприклад, відомий британський ансамбль VOCES8 під час локдауну започаткував щотижневі онлайн-концерти «Live from London», а також серію майстер-класів на YouTube, зібравши багатотисячну онлайн-аудиторію. Для диригента-хормейстера це означає опанування нових ролей – медіакомунікатора та культурного менеджера. Зарубіжні навчальні центри навіть запроваджують тренінги для диригентів із SMM (social media marketing), адже успішна присутність у мережі тепер прямо пов’язана з можливістю залучити спонсорів, отримати гранти, популяризувати своє мистецтво. Концепція персонального бренду диригента набуває значення: харизматичні лідери з активною позицією (як-от Гарет Малоун у Британії, що прославився телевізійними проектами з аматорськими хорами) привертають до хорового мистецтва увагу мас-медіа і широких кіл суспільства. Крім того, медіаплатформи дають можливість персоналізованого контакту: диригенти відповідають на коментарі шанувальників, ведуть блоги, діляться плейлистами – все це формує більш тісний зв’язок «мистець – аудиторія», ніж це було за традиційної моделі. За допомогою онлайн-опитувань керівники хорів можуть навіть враховувати вподобання своїх слухачів при формуванні програм (наприклад, хор може запропонувати підписникам обрати один із творів на концерт шляхом голосування у мережі). Така ко-креативність дає слухачам відчуття, що їхній голос важливий, що підвищує лояльність до колективу. В Азії, де технології проникають у всі сфери життя, існують цілі платформи, присвячені

хоровій музиці (наприклад, китайська платформа для онлайн-петицій та прослуховувань хору). Хормейстери в Японії, Південній Кореї проводять відкриті вебмінари, розповідаючи про свою роботу – тим самим популяризують професію та встановлюють зв'язок з аудиторією за межами концертів. Такий інноваційний стиль мислення диригентів відзначається дослідниками: вони переносять акцент з разового концертного контакту на довготривалу комунікацію з аудиторією, будують спільноти навколо хорової музики (онлайн-групи, фан-сторінки тощо). Це кардинально змінює ландшафт хорового мистецтва – замість елітарного, «відстороненого» жанру, як інколи сприймався хор, він стає відкритим і залученим у життя людей завдяки зусиллям ініціативних хормейстерів.

Персоналізація, лідерство та інноваційне мислення диригента. Розглянуті вище новітні форми взаємодії зі слухачем по-новому розкривають особистість хормейстера. Персоналізація у контексті нашої теми означає орієнтацію на конкретні потреби та уподобання аудиторії. За кордоном диригенти усвідомили: щоб утримати сучасного слухача, потрібно пропонувати йому досвід, що відгукується особисто. Це може бути досягнуто через програмну політику (включення творів, актуальних для певної громади або події), через формат (наприклад, камерні «домашні» концерти для вузького кола, де є діалог), через освітні ініціативи (пояснення творів для новачків). Дослідження Chorus America виявило, що і досвідчені, і нові слухачі хорів у першу чергу прагнуть емоційного натхнення та «щоб їх зворушило» на концерті [2]. Це значить, що диригент має ставити на меті не лише бездоганне виконання, а й створення саме такого емоційного простору. Персоналізований підхід диригента до аудиторії проявляється навіть у дрібницях: у звертаннях зі сцени він може ділитися особистими історіями про твори, дякувати конкретним спільнотам слухачів, визнавати внесок волонтерів тощо – все, що руйнує безликість публіки і перетворює її на співрозмовника [1]. Щодо лідерства, то традиційно диригент вважався авторитарним лідером, який стоїть спиною до публіки. Сучасні тенденції модифікують цю роль до більш службового

лідерства та партнерства. Диригенти за кордоном часто говорять про необхідність емпатії до свого колективу і аудиторії, про створення дружньої атмосфери. Наприклад, відомий датський диригент Петер Хане (Peter Hanke) навіть розробив тренінгові програми, де використовує хорове диригування для навчання бізнес-лідерів мистецтву командної роботи і довіри. Це показує, що лідерська модель диригента визнається ефективною поза музикою, але й сама трансформується – акцент на співпрацю, натхнення прикладом, розвиток кожного учасника хору. В умовах, коли хор взаємодіє з аудиторією інтерактивно, диригент проявляє лідерство і щодо публіки: він веде «колектив слухачів» через музичний досвід, як це робить С. Меткалф із Бостонського ансамблю Blue Heron, пояснюючи складні ренесансні композиції під час концерту і навчаючи аудиторію слухати уважніше. Таке лідерство, засноване на довірі та просвіті, значно підвищує прихильність слухачів і повертає їх на нові концерти. Нарешті, інноваційне мислення диригента стало чи не головним чинником успіху в нинішніх умовах. Світ, що швидко змінюється, потребує від митця гнучкості і креативності. Розглянуті приклади – від віртуальних хорів до мультимедійних перформансів (як-от проект New York Choral Society «Our Voices», де поєднано хоровий спів і танець у форматі коротких фільмів) – доводять, що хормейстери-новатори розширюють межі жанру. Вони шукають синтез із іншими видами мистецтв, використовують сучасні технології (VR-концерти, проєкції, спеціальні аудіоефекти), досліджують нестандартні простори для виступів (фабричні цехи, відкриті майданчики) – все заради того, щоб достукатися до сучасного слухача. Так, у 2021 р. один з американських хорів записав різдвяну програму просто неба спільно з іншим колективом, і результат трансливався по телебаченню; інший хор влаштував виконання в ангарі з хором у масках, створивши драматичну візуальну картинку пандемійної епохи. Такі нестандартні рішення – плід інноваційного мислення диригентів, які відчувають соціальний контекст і реагують творчо. Цікаво, що у Латинській Америці поняття інновацій нерідко пов'язують із соціальною місією: наприклад, хормейстери у Венесуелі

(система El Sistema) проводять концерти у бідних кварталах, залучаючи нову аудиторію і трансформуючи життя спільнот через музику. Це теж інновація – соціальна, де диригент мислить не лише категоріями мистецтва, а й суспільного впливу.

Підсумовуючи, можна сказати, що новітні форми взаємодії хормейстера зі слухачем за кордоном багато в чому визначають обличчя сучасного хорового мистецтва. Досвід різних країн різноманітний, але спільною є тенденція до *відкритості, інтерактивності та креативності*. Хормейстер ХХІ століття – це лідер, який не боїться експериментувати, виходити на нові платформи, говорити мовою, зрозумілою сучасній аудиторії. Зарубіжні приклади служать своєрідним «маяком» і для України: вони демонструють, як зберігаючи високу художню якість, можна залучити до хорового співу широкі маси, зробити хор модним і популярним, не втрачаючи його глибинної сутності.

Висновки. Проведений порівняльний аналіз сучасних зарубіжних тенденцій у взаємодії диригента-хормейстера з аудиторією дозволяє зробити такі висновки: 1) Технологічні інновації відкрили нові канали для хорового мистецтва – стрімінгові платформи значно розширили аудиторію концертів, зробивши їх доступними глобально, при цьому слухачський досвід став більш гнучким і персоналізованим (слухач сам обирає формат та час перегляду концерту). 2) Інтерактивні форми (спільний спів публіки, концерти-діалоги, флешмоби) зарекомендували себе як дієвий спосіб підвищити зацікавленість слухачів – аудиторія в таких умовах відчуває емоційне піднесення та спільноту, що підтверджується зарубіжними дослідженнями. 3) Віртуальні хори стали новим феноменом, що продемонстрував здатність хорового мистецтва адаптуватися до цифрової ери: вони не лише забезпечили продовження хорового музикування в умовах ізоляції, а й привернули увагу мільйонів людей онлайн, тим самим популяризуючи хоровий спів серед широких кіл (особливо молоді, знайомі з інтернет-культурою). 4) Медіаплатформи і соціальні мережі перетворилися на важливий інструмент комунікації диригента з аудиторією: через них хормейстери можуть підтримувати постійний зв'язок зі слухачами, залучати нових

прихильників, отримувати зворотній зв'язок і формувати свій публічний імідж. 5) Усі розглянуті тенденції вимагають від диригента розвитку нових компетентностей – технічних (володіння засобами звукозапису, онлайн-комунікації), соціальних (ефективна комунікація, розуміння потреб аудиторії, міжкультурна взаємодія) та творчих (креативне мислення, гнучкість у форматах роботи). Диригент стає багатоаспектним професіоналом – музикантом, лідером, менеджером, комунікатором, педагогом одночасно. Зарубіжний досвід переконливо показує: той хормейстер, хто здатний поєднати високу художню майстерність з інноваційністю, отримує значну перевагу в сучасному світі. Його концерти приваблюють різноманітну аудиторію – від консервативних поціновувачів класики до молоді, що виросла у цифровому середовищі – бо кожен знаходить у них щось близьке. Таким чином, новітні форми взаємодії зі слухачами слугують не лише інструментом популяризації хорового мистецтва, а й стимулом для оновлення виконавської практики. Вони доводять, що хорова музика – живий, сучасний жанр, який здатен реагувати на виклики часу і об'єднувати людей у нових форматах. Практичним результатом для України має стати закріплення змішаної моделі комунікації (очні та онлайн події) з цільовим просуванням творів українських композиторів на медіаплатформах. Для українського хорознавства вивчення і творче переосмислення цього досвіду є перспективним напрямом, адже інтеграція найкращих світових практик зберігаючи національну специфіку може надати потужний імпульс розвитку вітчизняної хорової культури. Освітній же вимір передбачає інтеграцію до навчальних планів компетентностей SMM, стримінгу та роботи з віртуальними хорами, щоби готувати лідерів, здатних працювати з глобальною аудиторією української хорової музики.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Bertram E. Utilizing the Principles of Storytelling to Design Engaging Concert Programs // *The Choral Journal*. 2021. Vol. 62, No. 2. С. 8–19.
2. Chorus America. Creating Meaningful Experiences Through Interactive Concerts [Електронний ресурс]. 2025. URL: <https://chorusamerica.org/node/100598> (дата звернення: 11.08.2025).

3. Chorus America. Finding the Right Mix of Virtual and In-Person Performances: interview with T. Meckel, P. Owens [Електронний ресурс]. 28.07.2022. URL: <https://chorusamerica.org/article/finding-right-mix-virtual-person-performances> (дата звернення: 10.08.2025).
4. Galvбн J.; Clauhs M. The Virtual Choir as Collaboration // Choral Journal. 2020. Vol. 61, No. 3 (Oct.). С. 8–19.
5. Interkultur Pressroom. Keep on singing together – despite social distancing [Електронний ресурс]. 19.03.2020. URL: <https://www.interkultur.com/pressroom/details/news/keep-on-singing-together-despite-social-distancing> (дата звернення: 11.08.2025).
6. Northumberland Daily. Community Spotlight: CHOIR! CHOIR! CHOIR! sing-along concert in Port Hope [Електронний ресурс]. 17.10.2024. URL: <https://northumberlanddaily.ca/2024/10/17/community-spotlight-choir-choir-choir-sing-along-concert-in-port-hope> (дата звернення: 11.08.2025).
7. Paparo S. A. Real Voices, Virtual Ensemble 2.0: Perceptions of Participation in Eric Whitacre’s Virtual Choirs // International Journal of Research in Choral Singing. 2021. Vol. 9. С. 92–115.
8. Whitacre E. Virtual Choir 1: “Lux Aurumque” [Відео; Електронний ресурс]. 2010. URL: <https://youtu.be/D7o7BrlbaDs> (дата звернення: 10.08.2025).

REFERENCES

1. Bertram, E. (2021). Utilizing the principles of storytelling to design engaging concert programs. *The Choral Journal*, 62(2), 8–19. [in English]
2. Chorus America. (2022, July 28). Finding the right mix of virtual and in-person performances. <https://chorusamerica.org/article/finding-right-mix-virtual-person-performances> [in English]
3. Chorus America. (2025, June 3). Creating meaningful experiences through interactive concerts. <https://chorusamerica.org/node/100598> [in English]
4. Galvбн, J., & Clauhs, M. (2020, October). The virtual choir as collaboration. *Choral Journal*, 61(3), 8–19. [in English]
5. Interkultur Pressroom. (2020, March 19). Keep on singing together – despite social distancing. <https://www.interkultur.com/pressroom/details/news/keep-on-singing-together-despite-social-distancing> [in English]
6. Northumberland Daily. (2024, October 17). Community spotlight: CHOIR! CHOIR! CHOIR! sing-along concert in Port Hope. <https://northumberlanddaily.ca/2024/10/17/community-spotlight-choir-choir-choir-sing-along-concert-in-port-hope> [in English]
7. Paparo, S. A. (2021). Real voices, virtual ensemble 2.0: Perceptions of participation in Eric Whitacre’s virtual choirs. *International Journal of Research in Choral Singing*, 9, 92–115. [in English]
8. Whitacre, E. (2010). Virtual Choir 1: Lux Aurumque [Video]. YouTube. <https://youtu.be/D7o7BrlbaDs> [in English]